

Nr 11.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående förbud tillsvidare i vissa fall av skatteköp; given Stockholms slott den 2 augusti 1919.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen besluta,

att, i avbidan på utredning och förslag rörande revision av gällande bestämmelser om skatteköp, tillsvidare och intill dess annorlunda kan vara beslutat, skatteköp i andra fall, än såvitt angår de Halländska kyrkornas hemman, Danviks hospitals hemman, Visingsö skolegods-hemman samt rekognitionsskogs- och därmed likställda hemman, icke skall äga rum.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 2 augusti
1919.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELINER,
Statsråden: PETERSSON,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNAN,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Thorsson, anförde:

Vid 1919 års lagtima riksdag har andra lagutskottet, i anledning av väckta motioner rörande skatteköpsrätten, hemställt, att riksdagen måtte *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av allmän och fullständig revision av gällande bestämmelser angående skatteköp, *dels ock* för sin del besluta, att tillämpning av sagda bestämmelser, i andra fall än såvitt anginge skatteomföring av krononybyggen, tills vidare icke skall äga rum. Utskottets hemställan bifölls av andra kammaren men avslogs av den första, vadan alltså frågan vid nämnda riksdag hade förfallit. Redan dessförinnan hade emellertid spørsmålet om revision av gällande skatteköpsbestämmelser varit föremål för överväganden inom finansdepartementet och hade jag utverkat Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla förutvarande advokatfiskalen i kammarkollegium, byråchefen H. von Schulzenheim att såsom sakkunnig biträda vid ärendets fortsatta beredning inom departementet.

Med hänsyn till angelägenheten av att gällande bestämmelser i ämnet snarast möjligt sättas ur tillämpning, anser jag det högeligen önskvärt, att till den snart sammanträdande urtima riksdagen förslag om suspension av skatteköpsbestämmelserna framläggas, i huvudsaklig överensstämmelse med det nyss omförmälda av andra kammaren fattade beslut.

De äldsta skatteförsäljningar av kronohemman i större skala företogs i slutet av 1500-talet med anledning av kronans penningbehov. Redan år 1574 försåldes hemman för en köpeskillning, som ungefärligen motsvarade hemmanens värde (börsrättsförsäljning). Den skedde vanligen med förbud att försälja, förpanta eller bortbyta dessa hemman samt stundom med förbehåll för kronan att få återköpa börsrätten för samma pris, för vilket den sålt densamma. Sedan detta slags försäljning fortgått i flera år, utfärdades en författning den 7 mars 1582, som fastställde vissa regler för densamma och åsyftade att göra den allmännare. Konung Gustav II Adolf medgav i flera fall köp av skatterätt, varigenom köparen berättigades besitta hemmanet »såsom andra Kungl. Maj:ts undersåtar deras skattehemman», under villkor att utskylderna ordentligen utgjordes, vartill sedermera fogades förbehåll om ny jordrevning eller förhöjning i skatten, om hemmanet betydligt förbättrades. År 1639 förklarades, att inga kronogods vidare skulle få försäljas till skatte. De följande åren förekommo några exempel på skatteköp, men varje gång efter regeringens eller kammarens särskilda tillstånd. Skatteskillingen bestämdes endast efter huvudrëntans storlek (spannmål och smör), till dess genom kungl. brevet till kammarkollegium den 22 mars 1683 förordnades, att avseende även skulle fästas å hemmanets förmåner, såsom skog, ägornas beskaffenhet, m. m., vilket borde utrönas genom en på stället hållen skattevärdering. Då konung Karl XI under senare delen av sin regering genom rikets goda ekonomiska ställning såg sig ej behöva försälja kronans egendom, inställde han all skatteförsäljning; men konung Karl XII, vilken för sina krig behövde alla medel, som kunde uppbringas, tillät ånyo genom nådigt brev den 20 mars 1701 kammarkollegium att handla om skatteköp på fördelaktigaste sätt. Härvid framhölls första gången såsom motiv till försäljningen landets bättre kultur i självägande jordinnehavares händer, varjämte åbon tillerkändes företrädesrätt till skatteköp i allmänhet och utslutande rätt därtill å rusthåll. Vid Karl XII:s död förklarades genom kungl. brevet den 18 april 1719 skatteköpen böra fortfara, och genom kungl. resolutionen på allmogens besvär den 3 juni samma år försäkrades åborna om företrädesrätt till skatteköp efter skedd värdering.

*Historik.
Gällande
författ-
ningar.*

Den 19 september 1723 utfärdades en författning, huru med de hemman och kronolägenheter, som till skatte försäljas, förhållas skall. I denna

författning finnes närmare angivet, dels vilka kategorier av kronans fasta egendom kunna bliva föremål för skatteköp, och dels själva skatteköps-proceduren, innefattande bland annat grunderna för skatteköpeskillingens bestämmande. Skatteköpeskillingen skulle bestämmas efter värdering och fick ej sättas lägre än till sex års sammanlagda ränta, beräknad efter den ränta, som var i kronans räkenskaper hemmanet påförd eller räntans kronovärde. Rätten att skatteköpa är principiellt tillerkänd åbon med undantag endast för de fall, att hemmanet antingen är omistligt för bruk eller bergverk eller ock utgör augmentshemman, som länder rusthåll till styrka, då i förra fallet bruksägaren och i senare fallet rusthållaren äger företrädesrätt till skatteköpet. Vad särskilt angår skatteköpeskillingen påbjöds genom kungl. brevet den 18 juni 1754, att, då kronans rätt vid skattevärderingar icke alltid tillbörligen iakttagits, vederbörande vid skattevärderingen å kronolägenheter alltid skulle därmed nagelfara och enligt 1723 års förordning om skatteköp efter egendomens egentliga och rätta värde så proportionera och utsätta köpeskillingen därå, att kronan finge fullt genfullo. Härför skulle värderingsmännen vara Kungl. Maj:t och rikets ständer ansvariga. Den utveckling, som härefter följde, visade emellertid, att föreskriften i 1754 års brev att vid skatteköpen noga iakttaga kronans rätt beträffande skatteköpeskillingens belopp icke upprätthölls. Också stadgades genom beslut vid 1770 års riksdag vissa inskränkningar i skatteköpsrätten, varefter genom kungl. brevet den 28 september 1773 förordnades, att med alla skatteköp skulle tillsvidare innehållas. Emellertid blev genom kungl. förordningen den 21 februari 1789 skatteköpsförordningen av den 19 september 1723 till alla delar återupplivad. Vid 1792 års riksdag anhöll allmogen, att kronohemmans åbor i Sverige i allmänhet måtte tillåtas att köpa sina hemman till skatte utan föregående värdering och annan omgång, än att de erlade åtta års ränta efter kronovärde. I nådigt brev den 10 oktober 1793, kungjort av kammarkollegium den 29 i samma månad, meddelade Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t vid övervägande av denna ansökning funnit, att, ehuru genom själva skatteköpsförordningen och kungl. brevet den 18 juni 1754 vore påbjudet, att värderingarna borde så verkställas, att kronan för lägenheten finge fulla värdet, erfarenheten dock visat, att sådant aldrig skett eller annorlunda kunde ske, än att antingen lägenheten försålles på auktion till den mestbjudande eller ock därför betaltes vad skattehemman man och man emellan gällde. Kungl. Maj:t hade likväl icke desto mindre velat förunna allmogen befrielse från de dittills brukliga och med många omgångar, tidsspillan, kostnader och besvär förknippade skattevärderingarna samt medgiva, att allmogen i deras ställe dädanefter icke mera utgäve, än vad den dittills

betalt uti köpeskillning och andra därifrån oskiljaktiga omkostnader såsom värderingsmännens förplägning, skjutsande och betalande, tingsbevisets lösande och försummade dagsverken. Då dessa kostnader tillika med själva löseskillingen hade funnits överhuvud minst gå till tio års kronovärderingsräntor, medgäve Kungl. Maj:t alltså, att dessa skulle bliva lösningspriset i Sverige, dock på det sätt, att å ena sidan landshövdingen, ifall han funne en eller annan lägenhet vara mera värd, då därå skulle låta anställa värdering till bevakande av kronans rätt och, å den andra, att de av allmogen, som trodde förenämnda lösningspris vara för dyrt, skulle vara obetaget att på det förra vanliga sättet genom värdering förvärva skatterättigheten. Tidigare eller genom kungl. förordningen den 22 september 1756, återupplivad genom § 4 i kungl. förordningen den 24 januari 1790, hade beträffande kronorusthåll skatteköpeskillingen bestämts till allenast sex års kronovärderingsräntor utan någon värdering. Enligt kungl. förordningen den 25 april 1792 bestämdes skatteköpeskillingen för oförmedlade hemman på Visingsö till 6 års jordeboksräntor och halva mantalsräntan och för vissa lappmarker sattes densamma jämlikt särskilda därom meddelade föreskrifter ännu lägre.

Betecknande för uppfattningen om skatteköpen vid 1800-talets början är vad som därutinnan förekom i riksens ständers vid 1812 års riksdag särskilda utskotts betänkande »angående de emellan hedervärda bondeståndet och de övriga respektive riksstånden uppskjutna tvistiga frågor», uppläst i stånden den 10 augusti 1812, där det heter:

»Enligt ofwanåberopade 1723 års Kongl. Förordning, äro Skatteköpsskillingarne anslagna till Rikets Gälds betalning, och de hafwa således, följe deraf, till Riksgälds-Kontoiret ingått. Men ehuru Kronans rätt fordrat, och jemväl finnes föreskriwit, att hwarje sådant Hemman, som till skatte försäljes, borde till det lösningspriset värderas, som emot dess godhet och beskaffenhet wore swarande, så har dock erfarenheten wisat, på sätt Kongl. Maj:t uti dess Nådiga bref af den 10 Oktober 1793 äfwen täckts förklara, att sådant alldrig skett, och att föliagtelligen det angelägna ändamål, som warit åsyftadt, att härigenom samla en motsvarande fond till Rikets gälds betalning, alldrig stått, på det föreslagna sätt, att winna. Till det pris och värde hwartill Hemman nu stiga, är likwäl Kronans förlust äfwen nu wida större, än då de Författningar ären 1723 och 1793 widtoges, som hittills warit gällande; och som Rikets närwarande tillstånd icke medgifwer, att Kronans jord och egendom skall på ett sådant sätt Kronan afhändas — ett Hemmans rätta Wärde jemväl swärligen kan bestämmas, innan det undergått den mätning och gradering, som i denna Punkt blifwit tillstyrkt, så får, till Rikens Höglofflige Ständers närmare

pröfning, Utskottet hemställa, om icke hos Kongl. Maj:t den underdåniga anhållan må ske, att *alla skatteköp måtte inställas*, härunder inbegripne de å Rekognitionens Skogarne oaktadt hwad derom wid 1809 års Riksdag blifwit stadgadt till dess, efter föregången mätning och gradering, närmare kan blifwa utstakadt och föreskrifwit, hwilka grunder, som böra följas wid köpeskillingens bestämmande, efter Hemmanens godhet, läge och beskaffenhet; hwarvid dock Utskottet anser sig till Riksens Högloflige Ständers godtfinnande böra öfwerlämna det undantag, att de, som uppodladt nya Hemman af uppbrukad och uteliggande mark, måge, sedan de uppodlingar skett, som tillfället medgifwer och åstadkommas kunnat, samt behörig skattläggning föregått, få till uppmuntran för så beskaffade både nödiga och gagneliga företag, sådana Hemman och Lägenheter till skatteinlösa med iagttagandet af det förordnande, i anseende till skattelösen, som Kongl. Maj:t kan finna godt utfärda.»

Emellertid fingo skatteköpen alltjämt fortgå. Genom kungl. kungörelsen angående förändring uti dittills gällande stadganden i avseende å sättet för vinnande av skattemannarätt till hemman och lägenheter av krononatur den 15 december 1848 har slutligen förordnats, att skattemannarätt icke allenast till kronorusthåll, säterier och bergsmanshemman, utan ock till sådana under åborätt upplåtna kronohemman och lägenheter, vilkas åbor av Konungens befallningshavande antoges och som enligt dittills gällande föreskrifter emot till staten ingående avgift kunde till skatte köpas, därefter finge utan föregående värdering eller annan omgång än erläggande av den efter grundröntans kronovärde bestämda köpeskillingen erhållas av den person, som därå innehade lagligen befastad besittningsrätt och prövades vara därtill berättigad. 1848 års författning innehåller därjämte åtskilliga stadganden angående proceduren vid skatteköp m. m. och lämnar jämte 1723 års förordning *de nu gällande huvudföreskrifterna* om skatteköp.

I avseende å skattläggning av *rekognitionsskogar* och skatteköp av därvid uppkomna hemman, s. k. rekognitionsskogshemman, hade jämlikt 1809 års riksdags beslut utförliga föreskrifter lämnats i kungl. kungörelsen den 4 februari 1811 angående användande av de till bergverken och bruken upplåtta rekognitionsskogar.

Beträffande *skatteomföring* av krononybyggen i de norrländska länen gälla särskilda bestämmelser.

Av vad ovan anförts angående skatteköpsinstitutet torde framgå, att utvecklingen så gott som oavbrutet gått i den riktningen att så mycket som möjligt underlätta och påskynda realisationen av den kronoegendom,

som kunde bliva föremål för skatteköp. Det ursprungliga motivet för kronans skatteförsäljningar har varit statsverkets penningbehov. Berörda motiv för skatteförsäljningarna kom emellertid så småningom att förblekna vid sidan av en annan redan i de tidigaste skatteköpsförfattningarna framträdande avsikt, nämligen att genom skatteköpen främja landets jordbruk. Utvecklingen har emellertid gått långt över denna billighetsgrundsats. Frånsett de jämförelsevis fåtaliga fall, då, såsom fallet är, när fastigheten innehas med så kallad benådad besittningsrätt, författningarna lämna möjlighet öppen för skattevärdering, och skatteköpeskillingen följaktligen kommer att motsvara verkliga värdet, får skatteköp numera äga rum allenast mot erläggande av vissa års — tio eller sex års — kronovärderingsräntor. Att detta sistnämnda slag av skatteköp, om icke till formen så åtminstone till innehållet, i själva verket har karaktären av gåva från kronans sida, torde vara uppenbart, när man erinrar sig, att kronovärdet utgör penningvärdet å de i den ursprungliga grundräntan ingående naturapersedlarna, sådant detta värde bestämdes i ständernas biavsked den 26 juni 1621 samt kungl. mandatet till 1622 års riksdag.

Fråga har också vid olika tillfällen förevarit om skatterätts förvärvande i vissa fall *utan lösen*. I skrivelse den 19 maj 1906 anhöll sålunda riksdagen, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida sådana under åborätt upplåtna, kronan tillhöriga hemman och lägenheter, som kunde till skatte lösas, skulle kunna utan erläggande av särskild köpeskillning eller annan avgäld förvärfvas av den person, som därå innehade med skatteköpsrätt förenad besittning eller prövades vara därtill berättigad, samt sedermera i jordeboken omföras från krono till skatte ävensom till riksdagen inkomma med det förslag, en sådan utredning kunde föranleda.

Skattemannarätt utan lösen.

I ett den 10 december 1915 med anledning härav avgivet utlåtande anförde kammarkollegium, att kollegium för sin del icke kunde finna någon giltig anledning föreligga, varför kronan utan vederlag skulle avstå från sin äganderätt till ifrågavarande hemman och lägenheter, och detta så mycket mindre som ju kronan alltid på grund av nådiga brevet den 9 november 1849 och kollegii därpå grundade cirkulärbrev den 13 december samma år angående åbolediga kronohemmans disponerande hade den möjligheten öppen att vid inträffande åboledighet med sin äganderätt förena en fri och oinskränkt dispositionsrätt över fastigheterna. På grund härav hemställde kollegium, att riksdagens skrivelse icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

I senaste tid hava emellertid även framkommit yrkanden i motsatt riktning.

Fråga om
upphävande
av bolags
rätt till skat-
teköp m. m.

Kammar-
kollegii ad-
vokatfiskals-
ämbete 1918.

Sålunda framställdes till mig vid 1918 års riksdag inom andra kammaren en interpellation i fråga om framläggande för riksdagen av förslag om upphävande av bolags rätt till skatteköp och skatteomföring.

Med anledning härav avgav kammarkollegii advokatfiskalsämbete yttrande den 31 maj 1918, varvid ämbetet anförde bland annat:

»Frågan om bolags rätt till förvärv av kronojord av beskaffenhet, som interpellanten synes avse, torde praktiskt taget beröra allenast endera av följande tre kategorier, nämligen *dels* förvärv av åbo- och skattemannarätt till krononybyggen i de nordliga länen, *dels* skatteköp av sådana kronans fastigheter, som avses i kungörelsen angående förändring uti dittills gällande stadganden i avseende å ordningen och sättet för vinnande av skattemannarätt till hemman och lägenheter av kronatur den 15 december 1848, *dels ock* skattelösen av hemman, uppkomna efter skattläggning av de till bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogarna.

Frågan om bolags rätt till förvärv av åbo- och skattemannarätt till krononybyggen bragtes på sin tid å bane av kammaradvokatfiskalsämbetet i ett till kammarkollegium den 7 juli 1908 ingivet memorial. Advokatfiskalsämbetet påpekade däri, att under de senare åren från Konungens befallningshavande i Norrbottens län till ämbetet inkommit ett avsevärt stort antal resolutioner, varigenom bolag i egenskap av åbo beviljats skattemannarätt till kronohemman på grund av fullgjorda byggnads- och odlingsskyldigheter. Enligt vad å advokatfiskalskontoret förda diarier utvisade, inkommo sålunda under åren 1902—1907 från Konungens befallningshavande i Norrbottens län dylika resolutioner till antal av respektive 17, 30, 11, 20, 46 och 28. Genom dessa resolutioner hade bolag erhållit skattemannarätt till jord om respektive $3\frac{5}{8}$, $4\frac{89}{512}$, $3\frac{113}{256}$, $2\frac{59}{64}$, $10\frac{39}{256}$ och $6\frac{9}{32}$ mantal. Jämväl i Västerbottens län hade under de senare åren, ehuru ej i så stor omfattning som i Norrbottens län, bolag i egenskap av åbo beviljats skattemannarätt till kronojord. Då det vore uppenbart, att antagande av bolag såsom åbo å kronojord icke överensstämde med syftet med kronojords upplåtande under åborätt, samt sådan upplåtelse åt bolag av jord inom de trakter, som avsåges i lagen den 4 maj 1906, tillika strede mot denna lag, hemställde advokatfiskalsämbetet, att kollegium ville taga i övervägande, huruvida icke framställning borde göras hos Kungl. Maj:t i syfte att till förtydligande av 1906 års lag uttryckligt förbud häremot bleve utfärdat.

Kammarkollegium inhämtade häröver yttrande av Konungens befallningshavande i Kopparbergs län och de fem norrländska länen.

Med hänsyn till de olika meningar, som av Konungens befallningshavande i de skilda länen uttalades i fråga om bolags befogenhet att efter utfärdandet av 1906 års lag förvärva åborätt till kronojord inom de delar av riket, där nämnda lag vore gällande, hemställde kammarkollegium, som i likhet med advokatfiskalsämbetet och i ärendet hörda Konungens befallningshavande ansåg, att bolags förvärv av åborätt till kronojord icke överensstämde med åborättsinstitutets syfte och än mindre med grunderna för berörda lag, uti underdånig skrivelse den 16 oktober 1908, huruvida icke Kungl. Maj:t täcktes finna skäl vidtaga åtgärd för förtydligande av 1906 års lag, i syfte att vad däri stadgats skulle äga motsvarande tillämpning i fråga om förvärv av åborätt till kronojord. Ett

bifall till denna hemställan skulle jämväl innebära, att sådan åborätt till kronojord, som redan före ikraftträdandet av den ifragasatta lagändringen blivit förvärvat av bolag eller förening, som avsåges i 1906 års lag, skulle lämnas av lagändringen oförkränt. Men kollegium ansåge tillika, att detta rättsskydd borde göras så vidsträckt, att bolag eller förening icke förvägrades att, efter behörigt fullgörande av de med den redan förvärvade åborätten förbundna odlings- och byggnadsskyldigheter, även vinna skattemannarätt till den abobesuttna kronojorden, en förman, som nämligen redan i kraft av gällande författningar en gång blivit vederbörande tillförsäkrad. Vore 1906 års lag så att förstå, att den icke avsåge åborätt, men däremot skulle innefatta bestämt hinder för bolag eller förening att under angivna villkor jämväl vinna skattemannarätt till den jord, vartill åborätten hänförde sig, förefölle det ur nämnda synpunkt riktigt. Att, även om förevarande framställning i övrigt icke skulle finnas föranleda någon åtgärd, lagen i varje fall modifierades därhän, att berörda hinder bleve undanröjt.

Denna framställning blev av Kungl. Maj:t företagen till avgörande den 22 juni 1911. Då hade emellertid redan på besvär, som över kammarkollegii utslag i hithörande mål anförts såväl av vissa trävarubolag som av kammaradvokatfiskalsämbetet, regeringsrätten genom flera utslag, särskilt den 2 december 1909, den 7 april 1910 och den 26 maj 1910, skapat vissa prejudikat i frågan. Kungl. Maj:t åtnöjde sig därför i sitt svar å kollegii hemställan med att hänvisa till dessa regeringsrättens utslag och förklarade den gjorda framställningen icke till någon Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda.

Genom de nämnda utslagen av regeringsrätten fastslogs följande:

1. Hinder möter icke för bolag att, sedan föreskriven byggnads- och odlingsskyldighet fullgjorts, få till skatte omfört krononybygge, då bolaget, innan förbudslagen trädde i tillämpning, fått åborätten till nybygget å sig överlåten och därå antagits till åbo.

2. Hinder möter icke för bolag att antagas till åbo å kronohemman, till vilket bolaget, innan förbudslagen trädde i tillämpning, förvärvat åborätt.

3. För bolag, som innan förbudslagen trädde i tillämpning, fått åborätten till krononybygge å sig överlåten, möter, även om bolaget först efter det lagen börjat tillämpas blivit antagen till åbo, ej hinder att få nybygget omfört till skatte. (Jämför sid. 33 ff. i den av landshövdingen Johan Widén på uppdrag av chefen för justitiedepartementet verkställda utredningen angående den norrländska förbudslagstiftningen och dess verkningar.)

Genom de ovan anförda prejudikaten har visserligen intet direkt utsagts om huruvida lagen den 4 maj 1906 skall anses gälla även förvärv av åborätt till krononybyggen. Sannolikt torde dock Kungl. Maj:t vid avlåtandet till kammarkollegium av sitt ovan omförmälda nådiga brev den 22 juni 1911 hava ansett, att genom den motivering, som i de särskilda målen av regeringsrätten anförts, åtminstone indirekt en dylik lagtolkning blivit fastslagen.

I syfte att fastställa, i vilken omfattning bolag, i vad avser tiden efter år 1907, tillerkänts rätt till skatteomföring av krononybyggen inom de län, där dylika förekomma, har advokatfiskalsämbetet företagit en granskning av härstädes förda diariier under sagda tid till och med år 1917. Resultatet av denna undersökning föreligger i här nedan införda tabell, utvisande *dels* antalet av för bolag meddelade skatteomföringsresolutioner under vart och ett av åren 1908—1917 ävensom det sammanlagda hemmantalet, dessa resolutioner avse, *dels ock* till jäm-

förelse härmed antalet av för enskilda utfärdade resolutioner rörande omföring till skatte av nybyggen eller nybyggesdelar. Till följd av i vissa fall ofullständiga uppgifter i ämbetets diaries ävensom i de handlingar i de särskilda skatteomföringsärendena, som varit för ämbetet tillgängliga, kunna de här nedan återgivna siffrorna icke göra anspråk å full exakthet, men torde för det syfte, varom här är fråga, likväl vara tillfyllest.

År.	Skatteomföring av krononybyggen på grund av fullgjorda odlingskyldigheter.		
	För bolag.		För enskilda.
	antal resol.	mantal.	antal resol.
1908	13	5	36
1909	26	3 $\frac{1}{3}$	27
1910	22	6 $\frac{2}{3}$	78
1911	18	4	53
1912	12	$\frac{7}{0}$	75
1913	3	$\frac{10}{64}$	39
1914	7	1 $\frac{5}{64}$	34
1915	4	$\frac{25}{32}$	23
1916	1	$\frac{9}{64}$	21
1917	—	—	33

Vad beträffar ovan återgivna siffror om bolags förvärv av krononybyggen i och genom beviljad skatteomföring torde till en början böra erinras, att, såvitt ämbetet kunnat utröna, samtliga dessa ärenden avsett fall, då åborätten förvärvats av bolaget före ikraftträdandet av norrlandslagen. I flertalet fall synes jämväl *åboinrymningen* för bolaget hava ägt rum före nämnda tidpunkt. Ansökningar från bolags sida till erhållande av åboinrymning och skatteomföring på grund av senare förvärv torde sålunda icke hava förekommit.

I full överensstämmelse med vad vid nyss angivna förhållande kunnat förväntas, utvisa siffrorna för de för bolag utfärdade skatteomföringsresolutionerna under nu ifrågavarande tioårsperiod en ständig nedgång. Under det att dessa år 1919 utgjorde 26, hava de år 1916 nedgått till 1, medan år 1917 icke förekom någon.

Advokatfiskalämbetet finner sig äga skäl för antagandet, att frågan om bolags förvärv av skattemannarätt till krononybyggen numera saknar praktisk betydelse.

Vad härefter vidkommer skatteköp av sådan kronojord, som åsyftas i ovannämnda kungörelse den 15 december 1848, äro visserligen icke för ämbetet tillgängliga några exakta uppgifter om, i vilken omfattning dylika skatteköp av bolag under senare tider förekommit. Den erfarenhet, som vunnits hos advokatfiskalämbetet, som, i allt fall under senare år haft att taga befattning med samtliga inom landet beviljade skatteköp av ifrågavarande slag, giver emellertid vid handen, att bolag såsom sökande till skattelösen av sådan kronojord icke förelegat annat än i rena undantagsfall. Förklaringen härtill må väl sökas icke blott i den omständigheten, att de här berörda av enskilda disponerade hemman och lägenheter av krono natur, huvudsakligen spridda i södra och mellersta Sverige,

på grund av läge och beskaffenhet äro för bolagen mindre begärliga, utan fastmer däri att, då skattemannarätten till kronojord av ifrågavarande slag kan av den till åboskapet berättigade förvärfvas utan fullgörande av vissa föreskrivna odlings-skyldigheter m. m., blott mot inleverering av den fastställda obetydliga skatteköpeskillingen, det å fastigheten eventuellt spekulerande bolaget saknar anledning att underkasta sig åboinrymning, utan lär i stället i regel föredraga att avvakta, att skattemannarätten av säljaren förvärfvas.»

I en vid 1919 års lagtima riksdag av herrar Hansson i Rättvik och Karlsson i Sandviken väckt motion yrkades, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära skyndsamma åtgärder och förslag till riksdagen därom, att bolags förvärfv av åborätt och skatteköp av kronojord måtte fortast möjligt förhindras och upphöra.

1919 års
lagtima
riksdag.

I ett över denna motion till riksdagens andra lagutskott, till vars behandling motionen hänvisats, den 17 april 1919 avgivet utlåtande anförde kammarkollegium efter återgivande av advokatfiskalsämbetets berörda yttrande huvudsakligen följande:

Kammar-
kollegium.

»Beträffande den förevarande frågan i dess allmänhet torde av vad advokatfiskalsämbetet anført framgå, att spørsmålet, huruvida *bolag* må äga att genom skatteköp eller s. k. skatteomföring förvärva äganderätten till kronojord eller icke, genom förhållandenas egen utveckling knappast längre äger sådan praktisk betydelse, som skulle motivera en lagstiftningsåtgärd i motionens syfte.

En annan fråga är den, huruvida rätten att skatteköpa kronoegendom fortfarande överhuvud bör bibehållas, eller om så finnes böra ske, huruvida de mer eller mindre ålderdomliga stadgandena om skatteköp icke böra överses och jämkas till bättre överensstämmelse med nu förhandenvarande ekonomiska och samhällliga förhållanden.»

Sedan kollegium därefter lämnat en schematisk historik angående skatteköpsinstitutet, fortsätter kollegium:

»Om sålunda genom skatteköpets egen utveckling till ett slags gåvoinstitut den ursprungliga avsikten att förskaffa statsverket kontanta penningmedel alldeles förfallit, torde det ej heller råda något tvivel om att det andra huvudmotivet för skatteförsäljningarna, nämligen att befrämja jordbruksnäringen i landet under nuvarande ekonomiska och samhällliga förhållanden icke längre äger någon giltighet. För vinnande av ifrågavarande syfte har det allmänna numera till sitt förfogande medel av helt annat och verksammare slag. Förhållandena torde alltså hava utvecklats så, att från kronans eller det allmännas synpunkt skatteköpen för det närvarande knappast kunna sägas tjäna något *allmänt* intresse, helst förhållandenas egen natur gör, att kronans ifrågavarande i skatteköpets form klädda gåvor till jordbruksnäringen komma att utdelas fullkomligt oberoende av huruvida i det föreliggande fallet gåvan är ändamålsenlig eller icke.

Skatteköpsförfattningarnas icke sällan oförutsedda konsekvenser kunna föranleda därtill, att ett tilläventyrs fullt författningsenligt skatteköp understundom kan komma att te sig för det allmänna rättsmedvetandet mycket litet tilltalande och innebära klar rättsförlust för kronan. För att tydliggöra detta tillåter sig kollegium anföra följande exempel från några på kollegii eller Konungens vederbörande befallningshavandes prövning för det närvarande beroende skatteköpsmål.

1:o) Genom skatteköpebrev den 24 september 1770 försålde kollegium till understöd för Granviks och Forsviks bruk, förutom andra fastigheter, kronohemmanet $\frac{1}{8}$ s mantal Svärtebäcken nr 1 i Undenäs socken, med förbehåll att åborna å hemmanet skulle, så länge de fullgjorde sina skyldigheter till följd av nådiga breven den 16 augusti 1731 och den 23 september 1747, bliva odrivna vid hemmansbruket. Hemmanet upptogs därefter i jordeböckerna under skattetitel.

Sedan bruksägaren M. F. Wærn till inköp för kronans räkning erbjudit större delen av honom tillhöriga bruksegendomen Granvik, däribland Granvikens masugn och förenämnda skattehemman $\frac{1}{8}$ s mantal Svärtebäcken, samt frågan om berörda inköp blivit av domänstyrelsen i underdånig skrivelse den 17 maj 1890 överlämnad till Kungl. Maj:ts prövning, varvid upplysning meddelats, bland annat, att hemmanet Svärtebäcken innehades med åborätt av två brukare, bemyndigades enligt nådigt brev den 30 maj 1890 Konungens befallningshavande i Skaraborgs län att för kronans räkning inköpa de salubjudna fastigheterna, vilka skulle såsom kronopark omhändertagas av skogsförvaltningen. Det sålunda föreskrivna köpet avslöts genom köpebrev den 23 augusti 1890, och den 18 mars 1891 erhöll kronan lagfart å fastigheterna, däribland Granvikens masugn och ifrågavarande $\frac{1}{8}$ s mantal Svärtebäcken. Hemmanet omfördes därefter i jordeboken till krono under allmän disposition och utgör numera del av kronopark.

Hos Kungl. Maj:t anhöll därefter Johannes Johansson och hans hustru Brita Lisa Jansdotter i en den 10 juni 1907 dagtecknad ansökning, att, som hemmanet Svärtebäcken nr 1 av kronan inköpts och hemmanets natur enligt sökandenas förmening förändrats så, att åborna, från att förut hava varit skatteåbor, blivit kronoåbor, sökandena måtte få till skatte lösa den del eller $\frac{1}{16}$ mantal av hemmanet, som sökandena innehade under åborätt. — Över makarna Johanssons ansökning hördes, bland andra, kollegium och justitiekanslersämbetet. Kollegium anförde därvid i underdånigt utlåtande den 26 november 1908, att, därest sökandena vore att anse såsom laga åbor å hemmansdelen — vilket kollegium emellertid icke funne vara i ärendet till fulla ådagalagt — desamma vore efter kollegii förmenande berättigade att skatteköpa densamma. Då emellertid frågan härom icke hörde under Kungl. Maj:ts omedelbara avgörande, utan borde av Konungens befallningshavande i första hand prövas, hemställde kollegium, att sökandena måtte hänvisas att å ort, som vederborde, göra den framställning i ämnet, vartill de ansågo sig befogade. Genom nådigt beslut den 27 maj 1909 förklarade Kungl. Maj:t, i huvudsaklig överensstämmelse med vad kollegium hemställt, att makarna Johanssons ansökning icke kunde i den ordning densamma till Kungl. Maj:t ankommit bliva föremål för prövning. — I särskilda till Konungens befallningshavande i Skaraborgs län ingivna skrifter anhöll nu makarna Johanssons son, sjökaptenen Karl Johan Johansson i Sörbacka, dels att skatteköpeskilling måtte uträknas, på det sökanden måtte bliva satt i tillfälle förvärva hemmansdelen

$\frac{1}{16}$ mantal Svärtebäcken genom skatteköp, och dels att bliva antagen till åbo å hemmansdelen. Genom resolution den 23 april 1914 i anledning av ansökningsgen om uträkning av skatteköpeskillingen m. m. fann Konungens befallningshavande ansökningsgen icke kunna bifallas, enär sökanden icke styrkt sig hava på de i kollegii kungörelse den 29 februari 1808 stadgade grunder erhållit åborätt till den ifrågakomma hemmansdelen. På ansökningsgen om inrymning i åborätten resolverade Konungens befallningshavande den 7 november 1917, att, enär sökanden icke gittat förete handling, varmed han velat styrka sin behörighet att söka åborätt till hemmansdelen, funne Konungens befallningshavande, som icke hade åt sig uppdraget att meddela åborätt till annan kronans jord än den under enskild disposition i jordeböckerna för länet upptagna, ansökningsgen icke kunna bifallas. Över Konungens befallningshavandes båda nu omförmälda resolutioner har Johansson hos kollegium anfört särskilda besvär, vilka emellertid ännu äro på kollegii prövning beroende.

2:o) Genom skatteköpebrev den 24 november 1760 sålde kammarkollegium till dåvarande ägaren av Rasjö masugn kronohemmanet $\frac{5}{8}$ mantal Måshult Norrgård nr 1 i Bondstorps socken för en köpeskillning av 300 daler silvermynt. Hemmanet upplåts till masugnens drift och understöd, och skulle enligt skatteköpebrevet åborna å hemmanet, så länge de fullgjorde sin skyldighet till följd av nådiga breven till kammar- och bergskollegierna den 16 augusti 1731 och den 23 september 1747, bliva vid hemmansbruket odrivna. — Sedan kollegium uppdragit åt sitt advokatfiskalsämbete att mot vederbörande vidtaga åtgärder för hemmanets återgång till kronan och ämbetet i stämning å hemmanets dåvarande innehavare friherre Erik Leijonhufvud å Nissafors yrkat, att, som driften vid Rasjö masugn sedan år 1895 varit nedlagd, men uppehållandet av masugnens drift vore ett villkor för tillgodonjutandet av skatterättigheten till hemmanet samt åborätten och skattemannarätten icke varit eller vore förenade, Leijonhufvud måtte förpliktas att till kronan genast avträda hemmanet och förklaras förlustig all rätt till detsamma, fann vid den slutliga prövningen av denna talan Kungl. Maj:t genom dom den 25 juni 1915 lagligt att förklara Leijonhufvud förlustig skatterättigheten till omförmälda $\frac{5}{8}$ mantal Måshult Norrgård nr 1 samt förpliktat honom att fardagen den 14 mars 1916 till kronan avträda hemmanet, dock att Leijonhufvud skulle äga återfå den för detsamma erlagda skatteköpeskillning. — Nuvarande åbor å detta hemman anhöllo därefter hos Konungens befallningshavande i Jönköpings län att få skatteköpa detsamma. Genom resolution den 20 maj 1916 avsåg Konungens befallningshavande ansökningsgen, enär åborna ej styrkt sig äga befestad besittningsrätt till hemmanet. Sedan åborna därefter hos kollegium anfört besvär över Konungens befallningshavandes omförmälda resolution, men sedermera återkallat besvären, hava de nu hos Konungens befallningshavande sökt inrymning i åborätten. I anledning av denna ansökning, som ännu är beroende på Konungens befallningshavandes prövning, har Konungens befallningshavande hos kollegium under år 1918 gjort framställning om hemmanets omföring i jordeboken från skatte till krona under enskild disposition. Kollegium har ännu icke meddelat beslut i anledning av berörda framställning.

Värdet av den å hemmanet växande skogen har beräknats till omkring 300,000 kronor.

3:o) Genom skatteköpebrev den 24 oktober 1751 försålde kammar-kollegium till Orrefors bruks understöd, förutom andra, hemmanen $\frac{1}{4}$ mantal Yttratorp nr 1

och $\frac{1}{4}$ mantal Nygård nr 1 i Hälleberga socken. I skatteköpebrevet fanns förbehåll intaget, att åborna å hemmanen skulle, så länge de sin skyldighet fullgjorde till följd av nådiga breven till kammar- och bergskollegierna den 16 augusti 1731 och den 23 september 1747, bliva vid hemmansbruket odrivna. — Sedan järnbruksdriften vid Orrefors bruk blivit nedlagd och i anledning därav återvinnings-talan anställdt från kronans sida beträffande nu ifrågavarande hemman, prövade Kungl. Maj:t genom dom den 2 februari 1916 lagligt att förklara hemmanens dåvarande innehavare, Orrefors bruks aktiebolag, förlustig skatterättigheten till hemmanen samt förplikta bolaget att fardagen den 14 mars 1916 till kronan avträda desamma; dock att bolaget ägde återfå för hemmanen erlagd skatteköps-skilling. — Rättegång mellan kronan och bolaget angående ersättning för avverkad skog å hemmanen pågår för närvarande. — Beträffande $\frac{1}{4}$ mantal Nygård nr 1 har kammarkollegium inhämtat, att V. A. Jakobsson år 1916 hos Konungens befallningshavande i Kronobergs län sökt inrymning såsom åbo, men synes denna ansökning ännu icke vara av Konungens befallningshavande slutligen prövad. — Vidkommande hemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Yttratorp nr 1 har inhämtats, att å desamma finnes av Konungens befallningshavande inrymda åbor. En åbo, innehavare av $\frac{1}{8}$ mantal, har hos Konungens befallningshavande anhållit om skatteköp av denna hemmansdel. Konungens befallningshavande har uträknat skatteköpskillingen till 16 kronor 52 öre och anhållit om kollegii granskning av uträkningen. Kollegium har i anledning av denna Konungens befallningshavandes framställning ännu icke meddelat beslut.

Skogen till ifrågavarande hemman, vilken ligger i samfällighet med åtskilliga andra hemman, har 1916 värderats till 25,000 kronor.

Utan att föregripa den slutliga prövningen av ovan omfördälda skatteköps-ärenden anser kollegium i varje fall framgå av redogörelsen för desamma, att nu gällande mer eller mindre föräldrade bestämmelser rörande skatteköp lätt kunna försätta kronan i situationen att utan rimligt vederlag bliva avhänd sin fasta egendom under omständigheter, som näppeligen stå i god överensstämmelse med modern rättsuppfattning. Kollegium anser därför en revision av dessa bestämmelser önskvärd och lämplig. För att denna revision emellertid icke fullständigt skall förfela sitt ändamål, torde ock vara nödvändigt att under tiden för denna revision skatteköpsrätten suspenderas.

Fråga uppstår emellertid, huruvida en sådan revision av skatteköpsförfattningarna och en i samband därmed eventuellt beslutad temporär suspension av skatteköpsrätten kan genomföras utan kränkning av bestående rätt. Kollegium håller före, att en invändning av denna innebörd icke är berättigad. Skatteköpsrätten grundar icke något realiserbart rättsanspråk mot kronan. Försök att i domstolsväg få påstådda rättigheter till skatteköp prövade hava ständigt avvisats. Närmare sett innebära skatteköpsförfattningarna icke något annat än utfästelser från kronans sida att under givna förutsättningar och på särskilt angivna villkor sälja fast egendom. Formföreskriften i 1 kap. 2 § jordabalken har av domstolarna tolkats och tolkas så strängt, att en skriftlig utfästelse att framdeles sälja fast egendom icke ansetts kunna stödja ett eventuellt skadeståndsanspråk, än mindre läggas till grund för något sakrättsligt anspråk på den fastighet utfästelsen avsett. Icke heller lärers från billighetssynpunkt kunna med fog framställas några invändningar mot att från kronans sida göras inskränkningar eller modifikationer i nu ifrågavarande utfästelser att under givna förutsättningar

skattesälja fast egendom. Dessa utfästelser äro nämligen tillkomna under tider av helt andra samhälleliga och ekonomiska förhållanden än de nuvarande. Ändringar i eller upphävande av gällande bestämmelser om skatteköp lära icke få anses mera stridande mot billighet än ett ryggande av varje annan utfästelse, som icke inom rimlig tidrymd kommit att fullbordas genom ett rättsligt bindande avtal. I detta sammanhang får kollegium ock erinra, att bestämmelsen i 77 § regeringsformen, av innehåll att odlingar eller odlingsbar mark å kronoskogarna må i vanlig ordning efter nuvarande eller framdeles blivande författningar kunna till skatte försäljas, icke lärer vara så att förstå, som skulle därmed någon grundlagsfäst rätt att skatteköpa vara tillförsäkrad dem, vilka innehava kronoegendom, varå sådant köp kan äga rum. Stadgandet torde allenast avse ett undantag från de i paragrafens första del givna ovillkorliga konstitutionella föreskrifterna angående förvaltningen av kronans fasta egendom.

På grund av det anförda får kollegium, som vad angår skatteköp i den ordning kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga om användande av de bruk och bergverken upplåtna rekognitionsskogarna utfärdade författningar föreskriva återopar sitt till utskottet avgivna yttrande angående giltigheten av visst vid rekognitionsskogars försäljande till skatte gjort förbehåll, alltså såsom sin mening uttala, att en revision av gällande bestämmelser om skatteköp är önskelig, samt att en sådan revision jämte en eventuell suspension tillsvidare av rättigheten att skatteköpa kan genomföras utan att kränka bestående rättigheter eller billighetens krav.

Vad beträffar slutligen rättigheten att genom så kallad skatteomföring förvärva äganderätten till viss kronoegendom är denna rätt allenast begränsad till krononybyggen i de norrländska länen. Skatteomföringsinstitutet grundar sig på det förhållande, att, sedan staten för odling och bebyggande upplåtit jord i dessa län åt hugade nybyggare med skyldighet för dem att på föreskrivet sätt odla och bebygga den upplåtta jorden, det ansetts billigt och lämpligt, att nybyggaren efter odlings- och nybyggnadsskyldigheternas fullgörande fått äganderätten till nybygget åt sig upplåten. Då i förevarande fall sålunda kan sägas föreligga ett mellan staten och nybyggaren ingånget avtal av visst innehåll, och nybyggaren i regel fullgjort åtminstone något av honom enligt avtalet åliggande prestandum, anser kollegium, att inskränkningar eller förändringar i nybyggarens rätt att erhålla skatteomföring icke kunna med iakttagande av vid lagstiftning gängse hänsyn till bestående rättigheter genomföras.

Då för framtiden nya upplåtelser av krononybyggen näppeligen kunna tänkas förekomma i avsevärdare antal, torde förändrade villkor vid dessa upplåtelser i nu berörda avseende knappast bliva av någon praktisk betydelse.»

Andra lagutskottet anförde i förevarande del huvudsakligen:

Utskottet.

Utskottet hade efter granskning av de väckta motionerna och kammarkollegii berörda utlåtanden ävensom av vad tidigare i dessa frågor förekommit hos riksdagen funnit sig kunna instämma i vad kammarkollegium anført beträffande de av motionärerna framställda yrkandena.

Vad först anginge frågan om aktiebolags förvärv av åborätt till eller skatteköp av kronan tillhörig jord, hade utskottet nämligen i likhet

med kollegium funnit denna fråga numera vara av så ringa praktisk betydelse, att det icke syntes lämpligt att vidtaga lagstiftningsåtgärd enbart i syfte att förhindra dylika förvärv.

Däremot ansåg utskottet frågan om revision av det svenska skatteköpsväsendet, sådant det för närvarande bestode och verkade, vara av den betydelsefulla och trängande art, att utskottet funnit sig böra till behandling upptaga nämnda fråga, även i den mån den finge anses falla utom ramen av motionärernas yrkanden. Utskottet hyste i denna fråga en uppfattning, som i allt väsentligt överensstämde med den av kammarkollegium i dess utlåtanden uttalade.

Det torde nämligen ur de av kollegium anförda synpunkterna vara uppenbart, att, även om skatteköpsinstitutet vid dess upprättande icke stred mot grunderna för god statshushållning och var ändamålsenligt för de därmed avsedda syftena, detta icke kunde anses gälla för närvarande, i allt fall icke i den form, institutet enligt gällande ålderdomliga, ett flertal gånger ändrade bestämmelser för närvarande hade. Stora förluster kunde tillskyndas kronan, utan att därigenom berättigade enskilda intressen på motsvarande sätt befrämjades, och kronan saknade fullständigt kontroll över att den sålda fastigheten komme till lämplig användning och att befintliga åboars intressen iakttoges. Utskottet ansåge alltså, att en allmän revision borde företagas av gällande bestämmelser rörande skatteköp. Detta syntes böra gälla såväl rekognitionshemman som hemman, vilka eljest vore underkastade skatteköpsmöjlighet. Ändamålet med en sådan revision, som alltså föresloges, syntes böra vara att åstadkomma enhetliga, fullständiga regler rörande dispositionen över ifrågakommande slag av kronojord, varvid hänsyn borde tagas till moderna statsekonomiska och sociala synpunkter samt jämväl övervägas, huruvida de enskildes lösningsrätt borde i reviderad form bestå eller ersättas med andra regler för rättsförhållandets ordnande. Därvid syntes böra iakttagas, att nu i vissa fall för åboar befintlig lösningsrätt icke rubbades på ett sätt, som strede mot nutida strävanden att stödja egnahemsbildning och jordkolonisation.

Då ett dylikt revisionsarbete sannolikt måste bliva jämförelsevis långvarigt, hölle utskottet i likhet med kammarkollegium före, att, för undvikande av skatteköpens påskyndande i avsikt att undgå en kommande lagstiftning, gällande bestämmelser borde tillsvidare sättas ur tillämpning och skatteköpsförfarande därigenom förhindras eller uppehållas, dock att dylik suspension ej syntes böra ifrågakomma, såvitt anginge skatteomföring av krononybyggen.

En sådan suspension, för vilken torde krävas sammanstående

beslut av Konungen och riksdagen, syntes böra omfatta gällande författningar angående såväl skatteköp i allmänhet som av rekognitionshemmanen.

Utskottets på grund härav gjorda hemställan och kamrarnas i anledning därav fattade beslut har jag redan här ovan återgivit.

I skrivelse den 10 juni 1919 har jag ansett mig böra anmoda kammarkollegium att inkomma med de närmare upplysningar, vilka för kollegium funnes tillgängliga, angående fortfarande förefintliga olika slag av jord av krono natur, som enligt gällande författningar kan skatteköpas, samt ungefärliga antalet dylika hemman och lägenheter av varje slag jämte den utredning i övrigt, som för prövning av nämnda fråga kunde vara av betydelse.

I anledning härav har kammarkollegium den 8 juli 1919 inkommit med utlåtande och därvid endast åberopat ett av kollegii andra arkivkontor avgivet tjänstememorial, däri anförts följande:

*Kammarkollegium
den 8 juli
1919.*

»Jämlikt skatteköpsförfattningarna av den 19 september 1723 m. fl. och 15 december 1848 hava fått skatteköpas 1:o) under stadgad åborätt upplåtna kronohemman, utjordar, urfjällar, ångar och skattlagda torp, 2:o) rusthåll och berustade säterier, 3:o) gästgivarehemman och lotshemman, 4:o) bergsmanshemman samt stubbe- och röjselrättshemman å gruvskogarne. Av de under nr 2 — 4 nämnda hemman återstå numera att skatteköpa endast två f. d. berustade säterier, nämligen $\frac{1}{2}$ mtl Kjettslinge nr 7 i Vendels socken av Uppsala län och $\frac{1}{2}$ mtl Botten nr 1 i Regna socken af Östergötlands län, samt lotshemmanet $\frac{1}{4}$ mtl Gåsholma nr 1 i Gävleborgs län. De fastigheter, som kunna komma i fråga att skatteköpas, äro i gällande jordeböcker upptagna under titeln kronoegendomar under enskild disposition. Uti här tillgängliga länsstyrelsernas senaste sammandrag över jordeboksförändringsextrakten hava dessa kronoegendomar upptagits enligt tabellen å nästa sida.

Uti dessa summor ingå åtskilliga fastigheter, som av särskilda orsaker, såsom att de upplåtits för visst ändamål eller dylikt, icke få skatteköpas, och vilkas exakta antal först efter tidsödande forskning och jämförelse av äldre och nyare jordeböcker skulle kunna uppgivas, varjämte i summorna för Västerbottens och Norrbottens län ingå jämväl de fastigheter, som efter fullgjorda odlings- och byggnadsskyldigheter få *skatteomföras*, så att de fastigheter, som i dessa båda län kunna komma i fråga att skatteköpas utgöras av i Västerbottens län 22 hemman om tillsammans 1,15 mtl och i Norrbottens län 56 hemman om tillsammans 11,41 mtl och 4 lägenheter.

Utom ovanberörda slag av kronojord hava fått skatteköpas:

1:o) Halländska kyrkohemman jämlikt kungl. kungörelsen den 11 september 1863. Jordeböckerna upptaga numera bland kronoegendomar under enskild disposition två dylika hemman om tillsammans $\frac{3}{4}$ mtl.

2:o) Danviks hospitals hemman jämlikt kungl. kungörelsen den 17 maj 1861. Jordeböckerna upptaga numera bland kronoegendomar under allmän disposition fyra dylika hemman om tillsammans 2 mtl.

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1919. 1 saml. 10 häft. (Nr 11.) 3

	Kronoegendomar under enskild disposition.						
	Säterier		Hemman.		Jord- lägenheter.	Fiskerier	Verk och inrättningar
	Antal	Mantal	Antal	Mantal	Antal	Antal	Antal
Stockholms län					58		2
Uppsala län.	1	$\frac{1}{2}$	7	$1\frac{1}{4}$	275	1	1
Södermanlands län.			12	$6\frac{1}{8}$	102	3	1
Östergötlands län	1	$\frac{1}{2}$	12	$2\frac{1}{2}$	515	6	5
Jönköpings län			9	$2\frac{1}{8}$	352		3
Kronobergs län.			2	$\frac{3}{8}$	25	3	1
Kalmar län			1	$\frac{3}{8}$	477	4	1
Gottlands län			3	$1\frac{3}{8}$	3		
Blekinge län				$1\frac{2}{3}$	10	21	
Kristianstads län.			18	$2\frac{4}{5}$	61	23	
Malmöhus län.				1,4315	190	6	
Hallands län.			6	$3\frac{1}{10}$	10	3	
Göteborgs och Bohus län . .			3	$3\frac{4}{11}$	56	4	1
Älvsborgs län			13	2,271	178	8	42
Skaraborgs län.			10	$3\frac{2}{5}$	486	4	10
Värmlands län			3	$1\frac{1}{10}$	49	1	
Örebro län			3	$4\frac{3}{8}$	103		
Västmanlands län			4	$2\frac{3}{8}$	89	2	1
Kopparbergs län.			27	$7\frac{3}{8}$	32		2
Gävleborgs län			4	$1\frac{1}{8}$	142	37	
Västernorrlands län.			3	$1\frac{2}{8}$	16	2	
Jämtlands län.			3	$\frac{6}{15}$	44		
Västerbottens län.			121	$20\frac{3}{4}$	65	4	
Norrbottnens län			442	$89\frac{1}{8}$	142	5	

3:o) Visingsö skolegodshemman jämlikt kungl. brevet den 9 december 1871. Jordeböckerna upptaga numera bland kronoegendomar under allmän disposition 18 stycken dylika hemman och hemmansdelar om tillsammans $6\frac{23}{24}$ mtl samt en utjord.

4:o) Rekognitionsskogshemman jämlikt kungl. kungörelsen den 4 februari 1811. Jordeböckerna upptaga numera bland kronoegendomar under enskild disposition 4 stycken dylika hemman om tillsammans $4\frac{33}{64}$ mtl, uppkomna av Tunabergslags allmanning i Tuna och Tunabergs socknar av Södermanlands län.

5:o) Lägenheter å Älvsborgs kungsladugårds utmark vid Göteborg jämlikt kungl. brevet den 14 november 1854. Samtliga dessa lägenheter torde numera vara skatteköpta.»

Departements-
chefen.

Såsom kammarkollegium framhållit kunna de nu gällande, mer eller mindre föråldrade bestämmelserna om skatteköp lätt föränleda, att kronan

utan rimligt vederlag avhändes sin fasta egendom under omständigheter, som icke stå i god överensstämmelse med allmän rättsuppfattning. Jag finner det därför samt på de av kammarkollegium och riksdagens andra lagutskott anförda skäl i hög grad påkallat, att en allmän revision av gällande bestämmelser angående skatteköp, så snart ske kan, kommer till stånd; och kan jag, även i vad angår ett provisoriskt förbud av skatteköp i avbidan på den sålunda erforderliga utredningen, inskränka mig till att åberopa de skäl, som anförts av kollegium och utskottet, vars hemställan, enligt vad redan framhållits, i ifrågavarande delar biträdades av riksdagens andra kammare. Några konstitutionella eller juridiska hinder för en sådan åtgärd finner ej heller jag vara för handen.

Beträffande några av de i kammarkollegii ovan intagna utredning upptagna särskilda slag av hemman, som kunna till skatte försäljas, synes mig emellertid anledning icke föreligga att inbegripa dem under det ifrågaställda förbudet.

Rörande de Halländska kyrkornas hemman, av vilka endast två skulle återstå såsom krono under enskild disposition, har i kungl. kungörelsen den 11 september 1863 stadgats, att å desamma ej vidare må för kronans räkning väckas anspråk på äganderätt.

Så framt för övrigt kyrkans äganderätt till dessa hemman ej kan med köpe- eller donationsbrev styrkas och de ej äro anslagna till boställen, stom-, annex- eller mensalhemman, få de enligt berörda kungörelse till skatte lösas, de, å vilka stadgad åborätt äger rum, av åbon och de, som äro utarrenderade eller på annat sätt upplåtna, av arrendatorn eller innehavaren. I stället för erläggande av skatteköpeskilling åsättes hemmanet viss årlig spannmålsränta, motsvarande två femtedelar av det från hemmanet utgående årliga landgillet, varjämte skall i den ordning och efter de grunder, som för bestämmande av maximiarrende finnas stadgade i kungl. brevet den 26 april 1826, och med fästat avseende å övriga hemmanet ålagda utskylder, en viss årlig även i spannmål bestämd ränta åsättas hemmanet. Efter räntornas åsättande utfärdas skattebrev.

Enligt förordning av den 20 november 1908 är ägare av hemman, som enligt 1863 års berörda kungörelse blivit till skatte löst, berättigad att friköpa sig från skyldigheten att utgöra hemmanet åliggande landgille och »ränta i följd av skatteköp» mot erläggande av ett penningbelopp, som i årlig ränta efter fem procent lämnar en avkastning lika med summan av berörda avgälder.

Vidkommande Danviks hospitals hemman få enligt gällande instruktion för direktionen för Danviks hospital stiftelsens fastigheter och hemmansräntor icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd avhändas stiftelsen.

Rörande Visingsö skolegodshemman har genom kungl. brevet den 9 december 1871 stadgats, att, därest innehavare av stadgad åborätt till dylikt hemman hos domkapitlet framställer anspråk om skatteköp, som domkapitlet finner vara förmånligt, domkapitlet har att hos Kungl. Maj:t därom göra anmälan. Frågan huruvida skatteköp skall komma till stånd, skall bero av Kungl. Maj:ts prövning.

Vid sålunda rörande dessa hemman föreliggande förhållanden synes mig det ifrågakända förbudet icke böra erhålla avseende å dem.

I fråga om förbud av skatteköp av rekognitionsskogshemman och vad därmed är att likställa enligt förutberörda kungörelse den 4 februari 1811 samt övriga författningar om användande av de åt bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogarna anhåller jag att särskilt därom få yttra mig och framställa förslag.

Rörande skatteomföring av krononybyggen i de norrländska länen finner jag lika med kammarkollegium och riksdagens andra lagutskott någon förbudsåtgärd i den tillämnade riktningen icke vara erforderlig.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t täcktes i proposition föreslå riksdagen besluta,

att, i avbidan på utredning och förslag rörande revision av gällande bestämmelser om skatteköp, tillsvidare och, intill dess annorlunda kan varda beslutat, skatteköp i andra fall, än såvitt angår de Halländska kyrkornas hemman, Danviks hospitals hemman, Visingsö skolegodshemman samt rekognitionsskogs- och därmed likställda hemman, icke skall äga rum.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Birger Looström.